

Az Óbudai-sziget geomorfológiája és környezettörténete

Viczián István – Havas Zoltán – Balogh János – Kis Éva – Szeberényi József
MTA CSFK FTI

Az Óbudai-sziget a történelem során gyakran tartozott a településhierarchia csúcsát jelentő település területéhez, a római korban Aquincum, jelenleg Budapest része. Aquincum katonavárosának közvetlen szomszédságában lévő óbudai Kis-sziget területén állt a helytartói palotaegyüttes, hasonlóan a Nagy-szigetről is kerültek napvilágra épület-maradványok és más leletek a régészeti ásatások során. Az eddig feltárások eredményeit áttekintve megállapíthatjuk, hogy az ember a neolittól kezdődően minden korszakban jelen volt a szigeten. Az árvizektől ma is veszélyeztetett sziget csak korlátozottan volt alkalmas a megtelepedésre, a geomorfológiai adottságok, a klimatikus viszonyok és a folyó vízjárása alapvetően meghatározzák ennek lehetőségeit és térbeli elhelyezkedését. Ez idő alatt a sziget és környezete is sokat változott.

A sziget(ek) holocén fejlődéstörténetét egyrészt földrajzi, geomorfológia megközelítéssel, másrészt régészeti, történeti szemszögből vizsgáljuk és az így létre jövő közös eredmények alapján teszünk kísérletet a sziget környezettörténetének megismerésére.

Elkészítettük a szigetek mai és a 19. sz-i feltöltések előtti rekonstruált domborzati viszonyait megjelenítő digitális modellt, a sziget geomorfológiai térképét és a terület régészeti topográfiáját a leletek pontos szintadataival. A domborzati rekonstrukciót megnehezítette, hogy a sziget egy része beépítetett, de más részeit is jelentős feltöltések és domborzatformáló hatások érték. Terepi vizsgálataink során új szelvényeket vettünk fel, sekélyfúrásokat mélyítettünk, a minták vizsgálata és a korábbi fúrások adatainak feldolgozása segítségével az üledékképződés környezetére következtethetünk.

Antropogén beavatkozások hatására bekövetkező egyensúlyvesztés a Dráván

Andrási Gábor– Kiss Tímea
Szegedi Tudományegyetem

A Dráva nagy eséssel és bőséges fenékhordalékkal rendelkezik, ezért a medre dinamikusan formálódik. A vízrendszert érő környezeti és antropogén hatásokra (pl. meder-szabályozás, vízerőmű építés) így gyorsan reagálhat, látványos hidro-morfológiai válaszokat adva. Célunk annak feltárása, hogy az antropogén beavatkozásokra a Dráva milyen válaszokat adott: (1) hogyan változott a vízjárása és a (2) mederdinamikája, illetve (3) a beavatkozások időben és térben milyen hatósugárral rendelkeztek.

A kanyarulat-átvágások csaknem folyamatosan történnek az Örtilos-Eszék közötti szakaszon, hiszen az utolsót 1994-ben vágta át. A kiegyenesített szakaszok kiszélesedtek, bennük zátonyok jelentek meg és a mintázat fonatossá vált. A vezérárkok alatti 3-5 km-es szakaszokon a megnövekedett esés és erózió miatt medertágulatok alakultak ki, ahol az átvágásból kierodált hordalék zátonyok formájában lerakódott. Majd megindult egy visszarendeződési folyamat, és a parthoz simuló zátonyok miatt a meder elkezdett kanyargóssá válni. A vízerőművek felépülése után ez a folyamat felgyorsult, mivel a csökkenő vízszintek miatt a sodorvonal kifejezettebbé és kanyargósabbá vált.

Az 1910-es évek végétől összesen 22 vízerőművet építettek a Dráván, melyek közül a legelső és egyben legutolsó 1989-ben lépett működésbe. Hatására a vízszintek 1-1,3 m-rel csökkentek, az árvizek elmaradtak és a kisvizek egyre tartósabbá váltak. A meder átalakulását tovább erősítik a csúcsrajáratás miatt kialakuló 1-1,5 m-es napi vízszintingadozások. A vízszintcsökkenés hatására a zátonyokat rövidebb ideig borítja víz, így a szigetekhez simulva